

Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ

Ἀνάσταση καί Ἀνάληψη

Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἓνα δῶρο γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ Ἀνάληψη εἶναι δῶρο καί εὐλογία ὅσων πρό τοῦ θανάτου τους ἐσταύρωσαν τήν ἁμαρτία διά τῆς μετανοίας καί τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας.

Εἶναι καί αὐτό χαρακτηριστικό χωρίο στό ὁποῖο φαίνεται ἡ αὐθέντικῃ ἐρμηνεία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου (Παλαμᾶ). Μέ βαθύτατη γνώση τοῦ πνεύματος πού ὑπάρχει στήν Ἐκκλησία, ἐμπνεόμενος καί καθοδηγούμενος ἀπό τό Πανάγιο Πνεῦμα, διατυπώνει ἀλήθειες πού συνδέονται μέ τήν σωτηρία τῶν πιστῶν. Ἀναπτύσσει τό Εὐαγγέλιο καί παρουσιάζει πτυχές ἀπόκρυφες ἀπό τούς γυμνοῦς σαρκικούς ὀφθαλμούς καί τήν ἀνθρώπινη σαρκική λογική.

Τό Μυστήριο τοῦ Σταυροῦ

Πολύς λόγος γίνεται στήν Ἁγία Γραφή γιά τόν Σταυρό τοῦ Χριστοῦ καί γιά τήν συμμετοχή τῶν πιστῶν στό Σταυρό τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστός στήν διδασκαλία Του πρός τούς Μαθητάς συγκατέλεξε καί τήν βίωση τοῦ Σταυροῦ: «ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ». Ὁ δέ Ἀπόστολος Παῦλος σέ πολλές ἐπιστολές ὀμιλεῖ γιά τήν βίωση τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Κλασικό καί χαρακτηριστικό εἶναι τό ἀποστολικό χωρίο: «ἐμοί δέ μή γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μή ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοί κόσμος ἐσταύρωται καί γώ τῷ κόσμῳ» (Γαλ. στ', 14).

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἀναπτύσσει διεξοδικά σέ μιά ὀμιλία τό μυστήριο αὐτό τοῦ Σταυροῦ. Παρουσιάζει ἐνδιαφέρουσες πτυχές αὐτῆς τῆς θεολογικῆς ἀλήθειας. Θά ἀρκεσθοῦμε νά ἐκθέσουμε τρία σημεῖα τῆς διδασκαλίας αὐτῆς τοῦ ἁγίου.

Κατ' ἀρχᾶς τονίζει ὁ ἅγιος ὅτι «τοῦτο δέ ἐστίν ὁ τοῦ Χριστοῦ Σταυρός, ἡ τῆς ἀμαρτίας κατάργησις». Ἀλλά ὑπῆρχαν φίλοι τοῦ Θεοῦ καί πρό τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σταυροῦ ἐπάνω στόν Γολγοθᾶ: «Φίλοι δέ Θεοῦ πολλοί τῶν πρό νόμου καί μετά νόμον, μήπω τοῦ Σταυροῦ φανέντος». Ὅλοι οἱ Πατριάρχες καί οἱ δίκαιοι στήν Παλαιά Διαθήκη ἦταν φίλοι τοῦ Θεοῦ καί φυσικά τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ὅλες οἱ ἀποκαλύψεις στήν Παλαιά Διαθήκη ἦταν ἀποκαλύψεις τοῦ Λόγου, τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Γι' αὐτό ἐπιγραμματικά τονίζει ὁ ἅγιος ὅτι «καί ὁ Σταυρός ἦν ἐν τοῖς προγενεστέροις καί πρό τοῦ τελεσθῆναι».

Ἀναφερόμενος στόν Πατριάρχη Ἀβραάμ καί τόν Μωϋσῆ τονίζει ὅτι ἐνεργοῦσε σ' αὐτούς τό μυστήριον τοῦ Σταυροῦ μέ τρεῖς συγκεκριμένους τρόπους. Στόν Ἀβραάμ εἶπε ὁ Θεός: «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καί ἐκ τῆς συγγενείας σου καί ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καί δεῦρο εἰς τήν γῆν, ἣν ἄν σοι δεῖξω» (Γεν. ιβ', 1). Λέγει ὁ ἅγιος: «τό γοῦν μυστήριον τοῦ Σταυροῦ ἐν ἑαυτῇ φέρει αὕτη ἡ φωνή». Ἡ πρώτη βίωση τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ εἶναι τό «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου». Ἡ δεύτερη βίωση τοῦ Σταυροῦ εἶναι ἡ μετά τήν φυγή ἀπό τήν Αἴγυπτο φωνή τοῦ Θεοῦ «λῦσαι τό ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου», πού ἔπεται τῆς προηγουμένης ἄρσεως τοῦ Σταυροῦ. Αὐτό τό «λῦσαι τό ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου» ἰσοδυναμεῖ μέ τό «μηκέτι κατά σάρκα καί τῇ ἀμαρτία ζῆθι, ἀλλά καταργηθήτω καί νεκρωθήτω ἡ ἀντικειμένη τῷ Θεῷ ζωή καί τό φρόνημα τῆς σαρκός καί ὁ ἐν τοῖς μέλεσι νόμος, ὁ ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοός καί αἰχμαλωτίζων ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας, μηκέτι ἐπικρατήτω, μηδέ ἐνεργεῖτω, τῇ δυνάμει τῆς θεοπτίας νεκρούμενος». Αὐτή ἡ νέκρωση τῆς ἀμαρτίας εἶναι ἄρση τοῦ σταυροῦ. Ἡ τρίτη βίωση τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ εἶναι ὁ λόγος «ἡ γάρ γῆ ἐφ' ἣν ἔστηκας γῆ ἁγία ἐστίν». Αὐτός ὁ λόγος σήμαινε τόν ἁγιασμό πού θά συνετελεῖτο μετά τήν ἐπιφάνεια τοῦ Χριστοῦ διά τοῦ Σταυροῦ. Μέ τήν καιομένη βάτο ὁ Μωϋσῆς ἔβλεπε τήν μέλλουσα παρουσία

τοῦ Χριστοῦ. «Ὡστε καί ἡ ἐν Θεῷ θεωρία τοῦ Σταυροῦ μυστήριον ἔστι, τοῦ προτέρου ἐκείνου μυστηρίου μεῖζον».

Ἔτσι Σταυρός εἶναι πρῶτον ἡ σταύρωση τοῦ κόσμου, δηλαδή ἡ φυγή ἀπό τόν κόσμο, δεύτερον ἡ σταύρωση ἡ δική μας γιά τόν κόσμο, δηλαδή ἡ κατάσταση κατά τήν ὁποία παύουν νά ἐνεργοῦν οἱ λογισμοί καί οἱ ἐπιθυμίες γιά τόν κόσμο καί τρίτον ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ὁ Μωϋσῆς «ἐμυήθη τό τοῦ Σταυροῦ τελεώτερον μυστήριον».

Τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ ἐνεργοῦσε σέ ὅλους τούς Προπάτορας. Στόν Ἰσαάκ, στόν Ἰακώβ, στόν Ἰωσήφ, στόν Μωϋσῆ καί σέ ὅλους τούς δικαίους. Γι' αὐτό καταλήγει: «Ὁρᾶτε ὅπως καί πρό τοῦ τόν Σταυρόν παγῆναι Σταυρός ἦν ὁ σῶζων;».

Ὁ ἅγιος στήν συνέχεια τῆς ὁμιλίας του παρουσιάζει τήν προσωπική καί ἀσκητική πλευρά τῆς βιώσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι μόνον ἕνα ἱστορικό γεγονός, ἀλλά καί μυστήριο. Βιώνεται ἀπό τούς πιστούς πού ἀγωνίζονται γιά τήν κατάργηση μέσα τους τῆς ἀμαρτίας, οὐσιαστικά γιά τήν μεταμόρφωση τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος. «Σταυρός ἔστι τό σταυρῶσαι τήν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καί ταῖς ἐπιθυμίαις». Αὐτή ἡ σταύρωση τῆς σάρκας εἶναι «τό ἀνενέργητον γενέσθαι τόν ἄνθρωπον πρὸς πᾶν τό ἀπαρέσκον Θεῷ». Διεξοδικά ἀναλύει πῶς σταυρώνουμε τήν φιλαργυρία, τήν φιληδονία καί τήν φιλοδοξία.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος εἶναι μέγας θεολόγος γιατί εἶναι καί μέγας ἀσκητής. Ἡ ἀσκητική ζωὴ εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἀποκτήσεως τοῦ μεγάλου χαρίσματος τῆς θεολογίας. Δέν μπορεῖ κανεὶς νά θεολογῇ ἔξω ἀπὸ τήν ἀσκηση. Ἡ σταύρωση τῶν παθῶν καί τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι προϋπόθεση τῆς ζωῆς. Λέγεται αὐτό γιατί δυστυχῶς στήν ἐποχὴ μας παρατηρεῖται τό φαινόμενο νά πολεμοῦμε τήν λεγομένη χριστιανική ἰδεολογία καί τόν λεγόμενο εὐσεβισμό ἐν ὀνόματι μιᾶς ἀφηρημένης ζωῆς. Τονίζεται ἀπὸ πολλοὺς ὅτι ὁ

Χριστιανισμός είναι «στάση ζωής» και συγχρόνως πολεμοῦν ὅ,τι ἔχει σχέση μέ τήν κάθαρση τῶν παθῶν, πού τήν κατακρίνουν ὡς νεοευσεβιστική ἀντιμετώπιση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ἀλλά δέν μποροῦμε νά διανοηθοῦμε ζωή ἔξω ἀπό τήν ἄσκηση. Ἀπό τήν σταύρωση τῶν παθῶν ἔρχεται μέσα μας ὁ φωτισμός τοῦ νοῦ, ὅποτε πάσχουμε τήν θέωση καί γινόμαστε πραγματικοί θεολόγοι.

Ἡ θεία κατάπαυση

Στήν Παλαιά Διαθήκη γράφεται: «καί κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπό πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε. καί εὐλόγησεν ὁ Θεός τήν ἡμέραν τήν ἐβδόμην καί ἡγίασεν αὐτήν· ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπό πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ Θεός ποιῆσαι» (Γεν. 6', 2-3). Ἐρμηνεύοντας αὐτό τό χωρίο ὁ ἅγιος γράφει ὅτι ὑπάρχουν ἔργα τοῦ Θεοῦ «ἅπερ οὔτε ἤρξατο ποιεῖν οὔτε κατέπαυσε ποιῶν». Δέν ἄρχισε νά πράττει γιατί εἶναι ἀναρχα καί δέν σταμάτησε νά πράττει γιατί διευθύνει προσωπικά τόν κόσμο, ἀφοῦ ὅπως εἶπε ὁ Ἰδιος ὁ Χριστός, «ὁ πατήρ μου ἔως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι» (Ἰω. ε', 17). Ἐργο ἀναρχο τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση τῶν ὄντων καί ἡ πρόγνωση αὐτῶν πού ἐπρόκειτο νά γίνουν. Ἀκόμη ἔργο ἀναρχο καί ἀπαυστο τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ κρίση καί ἡ πρόνοια. Τά ὄντα χρειάζονταν γιά νά δημιουργηθοῦν τήν κρίση καί τήν πρόνοια, καί μετά τήν δημιουργία χρειάζονται κρίση καί πρόνοια, «ὅπως μή ἀπογένωνται κατά καιρόν· ἢ τά μέν πρός τό λυσιτελές ἑαυτῶν ἢ τό τοῦ παντός μεταγίνωνται κατά καιρόν, τά δέ διαμένωσιν ἀναλλοίωτα». Μέ ἄλλα λόγια ὁ Θεός μέ τήν ἀκτιστή ἐνέργειά Του, ἡ ὁποία λέγεται καί πρόνοια, ἐξακολουθεῖ νά διεθύνῃ ὅλη τήν κτίση γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ της. Ὁ Θεός διευθύνει τήν κτίση μέ τήν πρόνοιά Του. Ἐπίσης, ἔργο ἀναρχο τοῦ Θεοῦ εἶναι «ἡ πρός ἑαυτόν ἐπιστροφή» ἐκινεῖτο γάρ ἀνάρχως τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ.

Ἀφοῦ ὁ Θεός «οὔτε ἤρξατο ποιεῖν οὔτε κατέπαυσε ποιῶν», τότε τί εἶναι αὐτή ἡ κατάπαυση τοῦ Θεοῦ; Γιατί λέγει ὁ Μωϋσῆς ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεός ἀπό τῶν ἔργων αὐτοῦ; Ἡ κατάπαυση εἶναι ἡ ἐπάνοδος «ἀπό τῶν κάτω πρὸς ἐκεῖνα τὰ κρεῖττω καὶ ὑπερκόσμια». Ὁ Θεός μέ τήν δημιουργία σέ ἕξ ἡμέρες «ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται δι' ὑπερβολήν ἀγαθότητος», συγκατέβηκε φιλανθρωπῶς, καὶ κατὰ τήν ἐβδόμη ἡμέρα, μετὰ τήν δημιουργία ὅλου τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἐπανῆλθε θεοπρεπῶς εἰς τό οἰκεῖον ὕψος, τό ὁποῖο ποτέ δέν εἶχε ἐγκαταλείψει. Καί αὐτήν τήν κατάπαυση εὐλόγησε ὁ Θεός, γιά νά μᾶς δείξη ὅτι περισσότερο ἀπό τά αἰσθητά πρέπει νά προτιμοῦμε τήν γνώση τῶν ὄντων τῆς φύσεως καὶ ἀκόμη γιά νά μᾶς ὑποδείξη, νά μᾶς διδάξη καὶ νά μᾶς ζητήση νά εἰσεέλθουμε, κατὰ τό δυνατόν, καὶ ἐμεῖς, σέ ἐκείνη τήν κατάπαυση «ἥτις ἐστίν ἡ κατὰ νοῦν ἡμῶν θεωρία καὶ ἡ διά ταύτης πρὸς Θεόν ἀνάνευσις».

Μέσα στά πλαίσια αὐτά ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Γρηγόριος καὶ τό Ἀποστολικό λόγοιο: «ἄρα ἀπολείπεται σαθρατισμός τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. ὁ γάρ εἰσελθὼν εἰς τήν κατάπαυσιν αὐτοῦ καὶ αὐτός κατέπαυσεν ἀπό τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡσπερ ἀπό τῶν ἰδίων ὁ Θεός. Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελεῖν εἰς ἐκείνην τήν κατάπαυσιν...» (Ἐβρ. δ', 9-11).

Θυμᾶμαι μέ ρώτησε μιὰ πρώην Προτεστάντις ἡ ὁποία τώρα εἶναι Ὁρθόδοξη, νά δώσω τήν πραγματική ἐρμηνεία τοῦ χωρίου αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Γιατί, ὅπως μοῦ εἶπε, ρώτησε ὅλους τούς μεγάλους θεολόγους τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ κανεῖς ποτέ δέν τῆς ἔδωσε ὀλοκληρωμένη ἀπάντηση. Ἰκανοποιήθηκε πολύ ὅταν τῆς ἀνέπτυξα τήν ἐρμηνεία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Καί αὐτό δείχνει ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες μέ τόν φωτισμό τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπειδὴ εἶναι θεόπνευστοι εἶναι οἱ πλέον κατάλληλοι νά ἐρμηνεύσουν τήν διδασκαλία τῶν ἄλλων θεοπνεύστων. Ὅπως ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες τοῦ ἰδίου κλάδου ἔχουν τήν ἴδια γνώση καὶ μάλιστα ὁ ἕνας μπορεῖ νά νά ἀντιληφθῇ τόν ἄλλον, τό ἴδιο συμβαί-

νει και μέ τούς άγίους.

Ἡ δική μας κατάπαυση στήν πραγματικότητα εἶναι ὁ ἡσυχασμός, ἡ νοερά ἡσυχία, πού εἶναι ἡ τοῦ κόσμου στάση και ἡ ἐπάνοδος τοῦ νοῦ στήν καρδιά. Ἀναλύοντας αὐτήν τήν κατάπαυση ὁ άγιος, λέγει ὅτι πρῶτα προσέχουμε τήν διδασκαλία τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τίς κάτω συνεχεῖς και πολύμοχθες φροντίδες και ἀφοῦ ἀφήσουμε τά ἔργα πού συνδέονται μέ αὐτές. Ἐπειτα τούς λόγους αὐτούς τοῦ Πνεύματος τούς προτιμοῦμε ἀπό κάθε ἄλλον ἐμπαθηῆ και γήινο λογισμό και τούς μελετοῦμε μέσα στόν νοῦ, δηλαδή μέσα στήν καρδιά. Καί στήν συνέχεια ἄν ἀπομακρύνουμε κάθε λογισμό ἀπό τόν νοῦ μας, ἔστω κι ἄν εἶναι ἀγαθός, και μέ ἐπίμονη προσοχή και ἀδιάλειπτη προσευχή ἐπιστρέψη (ὁ νοῦς) πρὸς ἑαυτόν, τότε εἰσερχόμαστε στήν θεία κατάπαυση, δηλαδή στήν θεοπτία, στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

Ὅλη αὐτή ἡ νοερά ἡσυχία, ὅπως τήν περιγράφουν οἱ άγιοι Πατέρες, πού στήν βάση τους εἶναι ἡσυχαστές, εἶναι ἡ ὁδός πού ὀδηγεῖ στήν θεία κατάπαυση, πού εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ. Καί πιστεύουμε ὅτι ἡ ἡσυχαστική ἀγωγή εἶναι ἐκείνη πού καθιστᾶ ἕναν ἄνθρωπο Ὁρθόδοξο. Αὐτή εἶναι ἡ βάση τῶν δογμάτων και ὅλων τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως. Ἐξω ἀπό αὐτήν δέν ὑπάρχει ἀληθινή θεολογία.